www. sahyandrinews.com

दैनिक

सह्याद्रीचा राखणदार

• संस्थापक संपादक : मारोती नारायण घुमे •

• (महाराष्ट्र) • वर्ष ०१ ले • अंक ८८ • Title - Code :- MAHMAR49513 • शुक्रवार दि.२२ डिसेंबर २०२३ • पाने ४ • पान १ • मो. ९०११७ ०८८४० • किंमत २ रु.

Scan QR code to visit... Epaper Portal

Scan QR code to visit... Epaper Portal

सर्वांगीण विकासात चंद्रपूर जिल्हा राज्यात आदर्श ठरावा पालकमंत्री सुधीर मुनगंटीवार यांचा निर्धार

जिल्ह्याच्या सर्वंकष विकासासाठी उत्कृष्ट आराखडा तयार करण्याच्या सूचना

चंद्रपूर । प्रतिनिधी

जिल्ह्याच्या सर्वंकष विकासामध्ये जिल्ह्यातील आरोग्य व शिक्षण सुविधा, पर्यावरण, अंगणवाडी, रस्ते आणि स्मशानभूमी यासह विविध बाबींचा समावेश आहे. त्यामुळे या सर्व क्षेत्रांमध्ये विकासाच्या बाबतीत चंद्रपूर जिल्हा राज्यात मॉडेल ठरावा, यासाठी उत्कृष्ट आराखडा तयार करता येईल, अशा सूचना राज्याचे वने, सांस्कृतिक कार्य व मत्स्यव्यवसाय मंत्री तथा जिल्ह्याचे पालकमंत्री सुधीर मुनगंटीवार यांनी आज (दि.२१) दिले.जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान अंतर्गत प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना नियामक परिषदेची सभा नियोजन भवन सभागृह येथे आयोजित करण्यात आली होती. त्यावेळी ना.मुनगंटीवार बोलत होते. बैठकीला विरोधी पक्षनेते तथा आमदार विजय वडेट्टीवार, आमदार सर्वश्री कीर्तीकुमार भांगडीया, सुभाष धोटे, रामदास आंबटकर, शिंदे, किशोर जोरगेवार, प्रतिभा धानोरकर, डॉ. मनीषा कायंदे, सुधाकर अडबाले, जिल्हाधिकारी विनय गौडा, मुख्य कार्यकारी अधिकारी विवेक जॉन्सन, पोलिस अधिक्षक रविंद्रसिंह परदेशी यांच्यासह विविध विभागांच्या प्रमुखांची उपस्थिती होती.जिल्ह्याच्या विकासासाठी आरोग्य, शिक्षण सुविधा, अंगणवाडी, रस्ते, पाणीपुरवठा व पायाभुत सुविधा या बाबींना विशेष प्राधान्य देण्यात आले आहे, असे सांगून पालकमंत्री सुधीर मुनगंटीवार म्हणाले, 'नियमानुसार वार्षिक आराखडा तयार करून आरोग्य, शिक्षण, पर्यावरण, पाणी पुरवठा आणि रोजगार या विषयांवर लक्ष देण्याची गरज आहे. पिण्याच्या पाण्याच्या १३०२ योजना कार्यान्वित केल्या आहेत. पण आता जिल्ह्याच्या आरोग्य सुविधा विकसित करणे गरजेचे आहे. जिल्हा परिषद शाळांमधील मूलभूत सुविधा उदा. वॉल कंपाऊंड, वर्गखोली, सोलर सुविधा, खेळासाठी मैदाने, पिण्याचे पाणी व स्वच्छतागृह यासाठी दोन वर्षाचा वार्षिक आराखडा तयार करावा. मनपा व १७ नगरपरिषदेच्या शाळा व अंगणवाड्या उत्तम कराव्यात. गावातील स्मशानभूमी पूर्णत्वास नेता येईल. प्रदूषण व वैद्यकीय सोयी सुविधांमध्ये भेदभाव होता कामा नये. सूक्ष्म नियोजन करून दोन वर्षाचा आराखडा तयार करण्यात येईल. त्यामध्ये जिल्ह्यातील सर्व जिल्हा परिषद शाळा, रुग्णालय, रस्ते स्मशानभूमी आदी कामे करता येतील. तसेचमिशन जय किसानअंतर्गत शेतीशी निगडित कामे देखील करण्यात येणार आहेत.पालकमंत्री श्री .मुनगंटीवार पुढे म्हणाले, 'आपला जिल्हा विकासाच्या बाबतीत पुढे जावा यासाठी जिल्ह्यामध्ये ५००१ किलोमीटरचे पाणंद रस्ते करण्यात येत असून देशात जिल्हा पाणंद रस्त्याच्या बाबतीत प्रथम क्रमांकावर राहील, असेही ते म्हणाले. पर्यावरणासाठी योजना आखण्यात येत असून तेलंगणा राज्याने ग्रामपंचायतीमध्ये लोकसंख्येनुसार झाडे लावण्याचे नियोजन केले आहे. त्याच धर्तीवर जिल्ह्यात देखील ग्रामपंचायतच्या माध्यमातून अमृत वृक्ष योजना राबविण्यात येईल. यासाठी जिल्हा परिषदेने जागा तपासाव्यात.जिल्ह्यातील प्रत्येक मतदार संघाच्या विकासासाठी नियमाच्या चौकटीत व शास्त्रशुद्ध पद्धतीने निधी वितरित केला जाईल. यासाठी विधानसभा सदस्यांना प्रत्येकी १५ कोटी तर विधानपरिषद सदस्यांना प्रत्येकी ५ कोटी असे एकूण १३० कोटी निधीचे वितरण करण्यात येईल. त्यासोबतच, ८० कोटी रुपये कॅन्सर हॉस्पिटल व प्रादेशिक पाणीपुरवठयाच्या सोलरकरिता २० कोटी रुपयाची तरतूद करण्यात येईल असेही ते म्हणाले.

अवैध रेती तस्करावर मूल महसुल विभागाची धडक कारवाई

महसूल विभाग 'ॲक्शन मोड'वर वाहने केली कार्यालयात जमा

गौण खनिजाचे अवैध उत्खनन आणि वाहतुकीला आळा घालण्यासाठी विशेष पथक निर्माण केले आहे.आतापर्यंत वाहने जप्त करण्यात आली असून लाखांचा दंड आकारण्यात आला.वाळू घाटाची तपासणी सुरु असून अवैध वाळू चोरट्यांवर कारवाई सुरू आहे.
डॉ.रविंद्र होळी,तहसीलदार,मूल

मूल । प्रतिनिधी

तालुक्यातील वाळू घाटातून चोरट्या मार्गाने मोठ्या प्रमाणात वाळूची अवैध वाहतूक होत असल्याने महसूल विभागाने मोहीम राबवायला सुरुवात केली आहे. या मोहिमेदरम्यान वाहने ताब्यात घेऊन वाहन चालकांना लाखांचा दंडही ठोठावला. या कारवाईमुळे वाळू चोरट्यांचे धाबे दणाणले आहे.तालुक्यात जवळपास वाळू घाट आहेत. यातून मोठ्या प्रमाणात अवैधरीत्या वाळूची वाहतूक केली जाते. शासनाचा महसूल बुडवून सर्वसामान्यांची लूट करीत आहेत. याची माहिती तहसीलदार डॉ.रविंद्र होळी यांना मिळताच त्यांनी या वाळू चोरट्यांच्या मुसक्या आवळण्याकरिता महसूल विभागाने वाहने जप्त केली आहेत. या जप्त केलेल्या वाहनांवर नियमानुसार दंड आकारण्यात येऊन कार्यवाही करण्यात येणार असल्याची माहिती तहसीलदार डॉ.रविन्द्र होळी यांनी दिली.

ही कारवाई उपविभागीय अधिकारी विशाल मेश्राम यांच्या मार्गदर्शनात तहसीलदार डॉ.रविंद्र होळी,नायब तहसीलदार राम नैताम ,मंडळ अधिकारी व तलाठी,कोतवाल यांच्या पथकाने केली आहे.या गोपनीय कारवाईमुळे रेती माफियांची अक्षरशा दाणादाण उडाली,सदर कारवाईमुळे सर्वत्र तहसिल पथकाचे कौतुक होत आहे.यानंतर देखील अशा गोपनीय कारवाया सुरू राहतील अशी माहिती तहसिलदार डॉ.रविंद्र होळी यांनी दिली आहे.

युवकांच्या उत्थानासाठी राष्ट्रसंतांच्या विचारांची देशाला गरज – सहकार नेते अतुल गण्यारपवार

चिमूर । प्रतिनिधी

गिरगाव येथे अखिल भारतीय श्री गुरूदेव सेवा मंडळ यांच्या वतीने वं राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांच्या ५५ व्या पुण्यतिथी सोहळा पार पडला. या कार्यक्रमाचे उदघाटन अतुल गण्यारपवार यांच्या हस्ते करण्यात आले. वंदनीय राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांनी ग्रामगीतेच्या माध्यमातून समाजामध्ये जनजागृती घडविण्याचे मोठे कार्य केले. श्री गुरूदेव विचार प्रेमी उपासकांना मार्गदर्शन करताना राष्ट्रसंतांनी आपल्या संपूर्ण जिवनकाळात ग्रामसेवेचे तत्व अगीकारून तळागाळातील लोकांपर्यंत देशप्रेम धार्मिक एका त्मता निर्माण करण्याचा आटोकाट प्रयत्न केला. ग्रामनाथाच्या स्वावलंबी जिवनासाठी अनेक यशस्वी मार्ग ग्रामगीतेच्या माध्यमातून अधोरेखित केले आयुष्याच्या शेवटही राष्ट्रसंतांनी राष्ट्रधर्म ग्रामजागुतीसाठी निरंतर दौरा केला राष्ट्रसंतांचे हेच कार्य आज देशाला आणि पर्यायी तरुणपिढी ला पारदर्शक ठरत आहे राष्ट्रीय एकात्मतेबरोबर युवकांच्या उत्थानासाठी राष्ट्रसंतांच्या विचारांची देशाला गरज नाही असे प्रतिपादन गडचिरोली येथील सहकार नेते तथा जिल्हाध्यक्ष अतुल गण्यारपवार यांनी केले. यावेळी सहउटघाटक पांडुरं जाधव अध्यक्ष गो.ग.पा तथा संचालक जि.म ब चंद्रपूर अध्यक्ष,मोरेश्वर झाडे गुरूदेव प्रचारक,प्रमुख मार्गदर्शक रमेश बोरकर उपसभापती कु.बा.स नागभिड , संजय तोटावार संचालक जि.म.ब चंद्रपूर,खोजराम मरसकोलहे माजी जि.प. सदस्य, प्रफुल खापर्डे सभापती प.स,अशोक गायकवाड माजी कुषी सभापती चंद्रपूर,सरपंच गिता बोरकर, आकाश पगाडे ,घनश्याम गहाने, प्रशांत गायकवाड,मोतिराम मोहुरले ,सुनिल सोनवाने, होमराज बोरकर, महेश तात्याजी गिरडकर आदी उपस्थित होते.सकाळी वंदनीय राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज याची पालखी शोभायात्रा काढण्यात आली.यावेळी जिल्हा परिषदेचे माजी अध्यक्ष सतिश वारजुरकर,मंगेश भोयर ठाणेदार तळोधी, विनोद बोरकर अध्यक्ष श्री लक्ष्मी पतसंस्था, अशोक गायकवाड,पुरषोत्तम बोरकर, शरद सोनवाणे याची उपस्थित होते. समारोपिय कार्यक्रम उटघाटन बंटी भागडीया आमदार चिमुर विधानसभा क्षेत्र, भैयाजी गिरडकर,रमेश बोरकर यांची यावेळी उपस्थिती होती.या कार्यक्रमाला गावातील प्रतिष्ठित नागरिक महिला व गुरूदेव सेवा मंडळ कार्यकर्ते सदस्य उपस्थित होते.

गोंडवाना विद्यापीठात आंतर महाविद्यालयीन 'अविष्कार' स्पर्धेचे उद्घाटन

आपले संशोधन समाजातील लोकांच्या उपयोगाचे असायला हवे–डॉ.दिलीप पेशवे

गडचिरोली । प्रतिनिधी

आपल्या या परिसरात आविष्काराची नितांत आवश्यकता आहे. डोक्यामध्ये येणाऱ्या आयडिया चे एम्प्लिमेंटेशन करण्यासाठी, काहीतरी वेगळ निर्माण करण्यासाठी डोक्याची जुगाड टेक्नॉलॉजी वापरण्याची गरज आहे. आपल्याला सगळ्यात जास्त ज्ञान देणारी ही आपली आई आहे .आपली दृष्टी व्यापक होऊ शकते . आईकडून जेवढे शिकता येईल तेवढे शिकून घ्यायला हवय . तुमच्याकडे असलेल्या कौशल्यांना पैलू पाडता यावे. यासाठी या आविष्कार स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आलेले आहे. आपले संशोधन समाजातील सर्व वर्गांपर्यंत आपण नेऊ शकतो का त्यासाठी काय करता येईल. आपल्या या संशोधनाचा समाजाला उपयोग व्हायला हवाय. असा सल्ला नागपूर येथील व्हीएनआयटीचे प्रा. दिलीप पेशवे यांनी विद्यार्थ्यांना दिला. विद्यार्थ्यांच्या संशोधन वृत्तीला चालना देण्यासाठी आंतर महाविद्यालयीन संशोधन उत्सव अविष्कार स्पर्धेचे आयोजन विद्यार्थी विकास विभागाच्या वतीने २० डिसेंबर ला करण्यात आले . त्यावेळी ते उदघाटक म्हणून बोलत होते. यावेळी त्यांनी अनेक उदाहरणं देत विद्यार्थ्यांनी संशोधन वृत्ती कशी बाळगली पाहिजे हे स्पष्ट केले.यावेळी मंचावर अध्यक्षस्थानी गोंडवाना विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. प्रशांत बोकारे , प्रमुख अतिथी म्हणुन प्र-कुलगुरु डॉ. श्रीराम कावळे व कुलसचिव डॉ. अनिल हिरेखण तसेच विद्यार्थी विकास विभागाच्या संचालक डॉ. प्रिया गेडाम उपस्थित होत्या. अध्यक्षस्थानावरून बोलताना गोंडवाना विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. प्रशांत बोकारे म्हणाले, महाराष्ट्रातील इतर जिल्ह्यांच्या तुलनेत आर्थिकदृष्टया आपला जिल्हा मागे आहे .मग हे मागे असण्याचे कारण काय आहे. कोणताही प्रशासकीय अधिकारी हा मागासलेपणा दूर करण्याचा महत्वाचा मार्ग नाही तर आपण आपल्या समाजातील समस्यांवर जर मात करू शकलो तर खऱ्या अर्थाने ते संशोधन झाले. बांबूच्या बेटांमध्ये ऑड नंबरचे बांबू असते. मग ते ओळखायचे कसे हे खऱ्या अर्थाने आविष्कार होय. आपल्या समस्येवर उत्तर शोधणे गरजेचे आहे.असे ते म्हणाले.

प्रास्ताविक संचालक विद्यार्थी विकास डॉ. प्रिया गेडाम, संचालन विद्यापीठाचे विद्यार्थी विकास आचेवार , आभार जितेश बनसोड यांनी मानले.या कार्यक्रमाला सिनेट सदस्य संजय रामगिरवार , डॉ. मिलिंद भगत, तसेच विद्यार्थी , शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी मोठया संख्येने उपस्थित होते.

शंकरपूर व परिसरातील गावात रेती व्यवसाय मस्त आणि महसूल विभाग सुस्त

चिमूर । प्रतिनिधी

तालुक्यातील शंकरपूर परिसरातील २८ गावांमध्ये रेती तस्करी जोमात सुरू असून रात्रोला जोरदार नद्या तसेच नाल्यांमधून येती उपसा सुरू असून हे रेती तस्कर गब्बर बनले आहे पण याची संपूर्ण माहिती महसूल विभाग तसेच वनविभाग यांना असून सुद्धा त्यांच्याकडे जाणीवपूर्वक दुर्लक्ष करीत असल्याचा प्रकार दिसून येत आहे.शंकरपूर मध्ये अनेक रेती तस्कर रात्री मध्ये बऱ्याच प्रमाणात तस्करी करीत आहेत तसेच परिसरातील कवडशी डाग, कवडशी देश, हिरापूर,मेटेपार, किताडी मक्ता,साटगाव, कोलारी,आंबोली येथील रेती तस्कर हे मोठ्या प्रमाणात मेटेपार नदीवरील कोलारी नदीवरील जवराबोळी नदीवरील तसेच वनविभागात येत असलेल्या डोंगरगाव तलावाच्या नाल्यांमधील खुलेआम तस्करी करीत आहेत. एकट्या शंकरपूर मध्ये चार ते पाच रेती तस्कर मोठ्या प्रमाणात रेतीचा उपसा करीत असून दिवसा ढवळ्या रेतीच्या गाड्या बिनधास्त सुरू आहेत याची सविस्तर माहिती वनविभाग तसेच महसूल विभाग यांना आहे परंतु यांना रेती तस्करांकडून हप्ते येत असल्याने याकडे दुर्लक्ष करीत असल्याची चर्चा परिसरात आहे.शंकरपूर तसेच परिसरातील २८ खेळांमध्ये बऱ्याच प्रमाणात गरीब लोकांना घरकुल मंजूर झाले आहेत परंतु शासनाने रेती उपलब्ध करून न दिल्यामुळे बे भाव किमतीमध्ये एका ट्रॅक्टर ट्रॉलीला चार हजार रुपये किंमत देऊन रेती खरेदी करावी लागत आहे. एका घरकुलासाठी शासन फक्त एक लाख पन्नास हजार रुपये देतो त्यामध्ये रेती मध्येच बरेचसा पैसा निघून जातो त्यामुळे घरकुल ही बांधणे गरीब नागरिकांना अशक्य झाले आहे. परंतु वनविभाग व महसूल विभाग आपल्या स्वार्थापोटी या गरीब लोकांना वेठीस धरत असल्याचा प्रकार सुरू आहे आणि यामध्ये रेती तस्कर मंडळी मात्र करोडपती बनली असल्याचे चित्र आहे. शंकरपूर येथे महसूल विभागाचे कार्यालय आहे परंतु या कार्यालयात सोमवार व्यतिरिक्त एकही दिवशी कोणताही कर्मचारी उपस्थित राहत नाही त्यामुळे या रेती तस्करांकडे लक्ष कोण देणार असा प्रश्न उपस्थित होत आहे. या सर्व बाबींकडे लक्ष देऊन महसूल विभाग व वनविभाग यांच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याने याकडे जातीने लक्ष देऊन हा रेती तस्करीचा अवैध्य व्यवसाय थांबवावा अशी मागणी परिसरातील नागरिकाकडून होत आहे.

लोकबिरादरीची कोरोना काळातील शाळा

कोरोनाच्या संकटामुळे सुरु झालेल्या लॉकडाऊनचा फटका शिक्षण क्षेत्रालाही बसला. या काळात शहरी आणि ग्रामीण भागांतील शाळा बंद राहिल्या. मात्र इंटरनेट आणि इतर माध्यमातून ऑनलाईन वर्ग काही ठिकाणी भरले. लॉकडाऊन संपले की शाळा पूर्वीप्रमाणे सुरूही होतील. पण खरी अडचण आहे ती आदिवासी आणि दुर्गम भागांतील शाळांची. पायाभूत सुविधांची आणि तंत्रज्ञानाची वानवा असणाऱ्या या भागातील विद्यार्थी शाळेपासून दुरावले तर त्यांना पुन्हा शिक्षणाकडे आणणे अतिशय अवघड होईल. या संकटावर हेमलकसा येथील लोकबिरादरी प्रकल्पामार्फत चालवल्या जाणाऱ्या तीन शाळांनी कशी मात केली याविषयीची माहिती देणारा हा लेख.

महाराष्ट्राच्या पूर्व टोकाला दंडकारण्याच्या घनदाट जंगलांमध्ये हेमलकसा नावाचे एक लहानसे गाव आहे. जैवविविधतेने संपन्न असलेल्या या भागातून इंद्रावती नदी वाहते. जंगलातून वाहणारे असंख्य प्रवाह व अनेक लहान नद्या इंद्रावतीला मिळतात. हे भूदृष्य या भागाला सुंदर आणि दुर्गमही बनवते. अनुसूचित जाती-जमातीबहुल अशा या क्षेत्रात माडिया-गोंड जमातीची लोकसंख्या अधिक आहे, याशिवाय येथे गोंड आणि काही प्रमाणात उराँव जमातीचे लोकही राहतात. १९७० च्या दशकात पूर्व पाकिस्तान (बांगलादेश) येथून आलेले काही बंगाली निर्वासितही येथे स्थायिक झाले आहेत.या भागात राहणाऱ्या लोकांचे जगण्याचे मुख्य स्त्रोत म्हणजे जंगल आणि नदी. शेती व पशुपालनही जोडीला असते, परंतु त्याला व्यावसायिक स्वरूप नसते. पूर्वीपासूनच येथे रस्ते, वीज आणि पाणी या मूलभूत सुविधांचा अभाव आहे. देशाने कितीही प्रगती केलेली असली तरी या भागातील अनेक गावे आजही मूलभूत सुविधांपासून वंचित आहेत. येथील सार्वजनिक आरोग्य व शिक्षणाची स्थितीही चिंताजनकच आहे.

१९७३ मध्ये बाबा आमटे यांनी येथे लोक बिरादरी प्रकल्प सुरू केला. सुरुवातीला डॉ. प्रकाश आणि डॉ. मंदाकिनी आमटे यांनी रुग्णालयाच्या माध्यमातून ग्रामीण भागातील सार्वजनिक स्वास्थ्यसेवा आणि जनजागृती यासाठी काम केले. पुढे १९७६ मध्ये २० मुलांसह लोक बिरादरी आश्रमशाळेची स्थापना झाली. आज इयत्ता पहिली ते बारावीचे मिळून एकूण ६५० विद्यार्थी येथे राहतात आणि शिक्षण घेतात. कोणतीही शाळा या दुर्गम खेड्यातील मुलांपर्यंत त्याआधी पोहोचली नव्हती. त्यानंतर ४० वर्षांच्या लोक बिरादरीच्या सेवेमुळे या परिसरातील खेड्यांमध्ये जनजागृती होत आहे. याचाच परिणाम म्हणजे छत्तीसगड राज्याच्या सीमेवर असलेल्या नेलगुंडा गावाने तेथे शाळा सुरू करण्याची विनंती केली. हे गाव हेमलकसापासून आग्नेयेला सुमारे २५ किमी अंतरावर आहे. तेथे पोहोचण्यासाठी कोणताही रस्ता नाही, वीज नाही. फोन आणि इंटरनेटचा तर प्रश्नच उद्भवत नाही. मात्र गावकऱ्यांचा उत्साह, तयारी आणि गावांची परिस्थिती पाहता २०१५ मध्ये तेथे 'साधना विद्यालय' सुरू झाले. इंग्रजी माध्यमाच्या या प्राथमिक शाळेत माडिया जमातीतील सुमारे १५० मुले आज तेथे शिकत आहेत. ती मुले जवळपासच्या दहा बारा गावांतून पायी किंवा लोक बिरादरीकडून त्यांना दिलेल्या सायकलींवरून शाळेत येतात. वाटेत त्यांना घनदाट जंगल पार करावे लागते ज्यामध्ये अस्वल, बिबट्या आणि साप यांसारखे वन्यजीव आढळतात. आसपासच्या गावांमधील आदिवासी तरुण-तरुणी येथे शिक्षक-शिक्षिका म्हणून काम करतात. पावसाळ्यात नदी-नाल्यांमध्ये पाणी भरते आणि पायवाटा चिखलाने बरबटून जातात. त्यामुळे उन्हाळ्याच्या सुट्टीऐवजी साधना विद्यालयात पावसाळ्याची सुट्टी असते.

नेलगुंडा येथील शाळा सुरु झाल्यानंतर आसपासच्या गावांनी आपापल्या ठिकाणी शाळा सुरू करण्याचा आग्रह केला. परिणामी, २०१९ मध्ये जिंजगाव येथे दुसर्या साधना विद्यालयाची सुरुवात झाली. जिंजगाव हे हेमलकसाच्या नैऋत्येला साधारणत: २५ कि.मी. अंतरावर आहे. या शाळेत आसपासच्या दहा-अकरा गावांतील सुमारे ४० मुले आहेत. ती मुले गोंडी, तेलुगू आणि महारी या भाषा बोलतात. या भागात अनुसूचित जमातीखेरीज भटक्या आणि अनुसूचित जातीचे लोकदेखील आहेत. येथील शिक्षक-शिक्षिका आजूबाजूच्या गावांतील आहेत.एकंदरीतच, लोक बिरादरी प्रकल्पाचे काम भौगोलिक, सामाजिक आणि भाषिक या तीनही दृष्टीने आव्हानात्मक असणाऱ्या भागात सुरु आहे, याची आपल्याला वरील माहितीवरून कल्पना आली असेलच. गेल्या साडेचार दशकांत लोक बिरादरीच्या कार्यकर्त्यांनी या आव्हानांना अतिशय धैर्याने आणि निश्चयाने तोंड दिले आहे.

एका अज्ञात विषाणूचे (उजतखऊ-१९) संक्रमण जगातील विविध देशांप्रमाणे भारतात पोहोचले आणि लवकरच मार्च महिन्यात त्याने महाराष्ट्रही गाठला. लोकबिरादरी प्रकल्पाने ही परिस्थिती लक्षात घेऊन तातडीने पावले उचलली. या प्रकल्पाचे कार्य पाहण्यासाठी किंवा येथे काम करण्यासाठी संपूर्ण देशभरातून लोक येत असतात. त्यामुळे सरकारने लॉकडाउन जाहीर करण्याआधीच बाहेरील लोकांसाठी हा प्रकल्प बंद केला गेला. आश्रमशाळेतील सर्व मुलांना त्वरित त्यांच्या घरी पोहोचविण्यात आले. प्रकल्पातील कार्यकर्त्यांना प्रकल्पाबाहेर येण्या-जाण्यास बंदी केली गेली. त्याचप्रमाणे नेलगुंडा आणि जिंजगाव येथील साधना विद्यालयेही १८ मार्चपासून बंद करण्यात आली.पुढील दोन-तीन आठवडे लोक बिरादरीच्या व्यवस्थापनाने परिस्थितीचा आढावा घेतला तेव्हा उजतखऊ-१९ दीर्घ काळासाठी राहणार आहे या निष्कर्षाप्रत ते पोहोचले. प्रकल्पाद्वारे राबवले जाणारे सर्व कार्यक्रम या काळात थांबविण्यात आले होते. तसे करणे आवश्यकही होते. मात्र शिकणे ही एक निरंतर प्रक्रिया आहे. त्यामुळे, विद्यार्थी बराच काळ अभ्यासापासून दूर राहिले तर त्यांना पुन्हा अभ्यासाची गोडी लागणे कठीण असते.

सामान्य शहरी आणि मध्यमवर्गीय कुटुंबांतील मुलांकडे तथाकथित मुख्य प्रवाहात राहण्यासाठी आणि त्याचा लाभ घेण्यासाठी जे सांस्कृतिक व सामाजिक भांडवल असते, ते दुर्गम भागातील आदिवासींसाठी सुलभही नाही आणि शक्य तर मुळीच नाही. या दोन्ही प्रकारची भांडवले उपलब्ध नसताना आदिवासी मुलांचे शाळेत येणे आणि शिक्षण पूर्ण करणे सामान्य परिस्थितीतही एक आव्हानच असते. उजतखऊ-१९ चा कहर आणि लांबलचक लॉकडाउन यांमुळे शालेय शिक्षणापासून या विद्यार्थ्यांनी दूर राहणे याचा अर्थ त्यांची शाळा सुटण्याचा आणि शैक्षणिकदृष्ट्या ते कायमचे मागे पडण्याचा धोका होता.या परिस्थितीत लोक बिरादरी व्यवस्थापनाने शिक्षकांसमवेत चर्चा करून असे पर्याय शोधायचे ठरवले ज्यामध्ये लॉकडाउनच्या नियमांचे पालनही होईल आणि विद्यार्थ्यांचे शिक्षणदेखील सुरळीत राहील. बराच विचारविनिमय झाल्यावर एक मार्ग सुचला जो लॉकडाऊनच्या कालावधीत शालेय शिक्षणाचे एक अनुकरणीय मॉडेल होऊ शकेल.लोकबिरादरी प्रकल्पांतर्गत चालवल्या जाणाऱ्या तीनही शाळांच्या अध्यापन प्रक्रियेत काही घटक समान आहेत तर काही भिन्न आहेत. शाळेचे वातावरण आणि परिस्थिती यांवर ते अवलंबून आहेत. म्हणूनच, आपल्याला या मॉडेलच्या अंतर्गत संरचनेमध्येही थोडा फरक दिसेल.

या कठीण काळात दोन गोष्टींचा पुन्हा प्रत्यय आला. एक, गरज ही शोधाची जननी असते आणि दोन, आव्हानात्मक परिस्थितीशी जुळवून घेण्याची असीमित आणि कल्पनातीत क्षमता मानवी मेंदूमध्ये असते. अचानक झालेल्या लॉकडाऊनमुळे सर्वजणच स्तब्ध झाले होते. कोणाला काहीच सूचत नव्हते. ही परिस्थिती आणखी किती वेळ राहणार आहे याचाही काही अंदाज नव्हता. आणि या अभूतपूर्व स्थितीत मुलांचा अभ्यास कसा सुरू ठेवावा, याविषयी कुठलाही पूर्वानुभव नव्हता. सुरुवातीला हे अंधारात चाचपडण्यासारखेच होते.महाराष्ट्र शासनाचा आदेश होता की, शाळा बंद ठेवायच्या आहेत पण शिक्षक आपल्या कामावर हजर राहतील. त्याच आदेशात असेही म्हटले गेले, की शाळा बंद असण्याच्या कालावधीत ते पालकांच्या संपर्कात राहून विद्यार्थ्यांचा स्व-अभ्यास सुरू राहील याची दक्षता घेतील. त्याचप्रमाणे भारत सरकारच्या मानव संसाधन विकास मंत्रालयातील शालेय शिक्षण व साक्षरता विभागाच्या सचिवांच्या आदेशात असे नमूद केले होते की, शिक्षक घरून काम करू शकतात. दोन्ही आदेशांमध्ये शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांसाठी स्व-अभ्यास सामग्री आणि इतर शैक्षणिक साहित्य विकसित करणे, शैक्षणिक योजना तयार करणे आणि स्वतःची क्षमता वाढविणे इत्यादी अपेक्षित होते.

या शाळांमधील बहुतांश मुले शिक्षणाच्या प्रवाहात आलेली पहिलीच पिढी आहे. त्यांचे पालक अशिक्षित किंवा अर्ध-शिक्षित आहेत, त्यामुळे त्यांनी विद्यार्थ्यांना अभ्यासात मदत करण्याची अपेक्षा ठेवणे निरर्थक होते. अशा परिस्थितीत एकच मार्ग होता, कोणत्या ना कोणत्या स्वरूपात शिक्षक मुलांना मदत करतील. साधना विद्यालयातील शिक्षक स्थानिक असल्याचा लाभ घेऊन त्यांनी घरीच राहून जवळपासच्या मुलांना शिकवावे असा विचार केला गेला. बऱ्याच संघर्षानंतर एकेक शिक्षकाशी संपर्क साधला गेला. त्यांच्या संमतीने आणि तयारीने कामाला सुरुवात झाली. पालकांकडूनही पाठिंबा मिळाला.

पहिल्या टप्प्यात नेलगुंडा व जिंजगाव या दोन्ही साधना विद्यालयांतील विद्यार्थी आणि शिक्षक यांसह सुरुवात झाली. हे तुलनेने सोपे होते, कारण आमच्या शाळेतील शिक्षक त्याच गावांमध्ये राहतात जेथे विद्यार्थी आहेत. विद्यार्थ्यांना वर्गवार न विभागता प्रत्येक गावातील सर्व वर्गांचे विद्यार्थी एकत्र शिकतील असे ठरविण्यात आले. मग शाळा बंद ठेवत या शिक्षकांनी स्वतःच्या किंवा कोणत्याही विद्यार्थ्याच्या निवासस्थानी गावातील सर्व विद्यार्थ्यांना एकत्र केले. विद्यार्थी-शिक्षकांचे गुणोत्तर १०:१ पेक्षा जास्त नसावे याची दक्षता घेण्यात आली. मुलांना शिकवण्याची जागादेखील अशा प्रकारे निवडली गेली की, दहा मुले आपापसांत पुरेसे अंतर ठेवून एकत्र बसू शकतील. काही खेड्यांमध्ये तर घराच्या अंगणात किंवा एखाद्या झाडाच्या सावलीत अभ्यास केला जाऊ लागला. प्रत्येक दिवशी साधारण तीन तास असे आठवड्यातील पाच दिवस मुले आणि शिक्षक काही वाचन, लेखन, चर्चा करतात, गाणी-कविता गातात, कथाकथन करतात. नियमितपणे त्यांना सामाजिक अंतर आणि वैयक्तिक व परिसराची स्वच्छता यांबद्दल सांगितले जाते. पालकांशी चर्चा करून हे स्पष्ट करण्यात आले होते की, ही शाळा किंवा पूर्णवेळ वर्ग नाही. मुलांचे शिक्षण सुरू ठेवण्याची ही तात्पुरती व्यवस्था आहे, जेणेकरून या दुर्गम ठिकाणी मुलांचे शिक्षण चालू राहील. नेलगुंडाजवळील पाच गावांमध्ये एकूण आठ शिक्षक आणि जिंजगाव परिसरात चार गावांमध्ये एकूण पाच शिक्षक, या नवीन मॉडेल अंतर्गत मुलांना अभ्यासात मदत करत आहेत.

हेमलकसा येथील लोक बिरादरी आश्रमशाळेसाठी हे तुलनेने अवघड होते, कारण विद्यार्थ्यांची संख्या अधिक आहे. त्यामुळे फक्त दहावी आणि बारावीच्या विद्यार्थ्यांना सोबत घेऊन काम करण्यात यावे असा निर्णय घेण्यात आला. स्थानिक ग्रामस्थांच्या मदतीने पाच गावांमध्ये मोकळी जागा निवडण्यात आली, जेथे मुले पुरेसे अंतर ठेवून बसू शकतील. आठवड्यातील दोन दिवस दोन शिक्षक आळीपाळीने त्या-त्या गावात जाऊन, आधीच तयार केलेली वाचन सामग्री आणि वर्कशीट विद्यार्थ्यांना देतात आणि त्यांनी आधी सोडवलेली वर्कशीट घेऊन येतात. एकूण सहा शिक्षक पाच गावांमध्ये आळीपाळीने जातील असे ठरविण्यात आले. जेणेकरून सर्व शिक्षकांना प्रत्यक्ष भेटून संवाद करण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळेल. शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांची ही भेट मुद्दामहून छोटी ठेवण्यात आली ज्यामुळे फक्त वाचन साहित्य, वर्कशीट यांचे आदान-प्रदान केले जाईल आणि मुलांना अभ्यासात येणाऱ्या समस्यांचे समाधान होऊ शकेल.

हा पैलू तुलनेने कठीण आहे, कारण शिक्षकांना एखादा वर्ग किंवा एखादा विषय शिकवण्याची सवय असते. बदललेल्या परिस्थितीत एकाच ठिकाणी बहुकक्षीय (ीांश्रींळ-लश्रींरी) रचना राबविण्याचे आव्हान होते. या अनुषंगाने शिक्षकांनी जोखीम घेण्याची तयारी दर्शविली. दोन्ही साधना विद्यालयांच्या शिक्षकांनी बहुकक्षीय चौकटीनुसार आपापल्या शैक्षणिक योजनांना रुपांतरित केले. यात त्यांनी आपली योजना इतर शिक्षक सहकाऱ्यांना सांगितली आणि त्यातील तपशील समजून घेतले. लॉकडाऊनमुळे नियमित शिक्षण योजना अपुरी होती. स्थानिक परिस्थितीनुसार यात बदल करण्याची मोकळीक दिली गेली. शाळा बंद होणे आणि ग्रामीण पातळीवर शैक्षणिक मदत देण्याची ही प्रक्रिया, यामध्ये साधारण एक महिन्याचा अवकाश होता. लॉकडाऊनमुळे उद्भवलेल्या या अनियंत्रित आणि अनियोजित व्यत्ययामुळे मुलांच्या शिकण्याच्या लयीत बाधा आली असेल, हे योजना आखत असताना गृहीतच धरले होते. म्हणून सुरुवातीचा एक आठवडा शिकलेल्या अभ्यासाची उजळणी करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. या नवीन रचनेत काही गावांमध्ये मुले आणि शिक्षक एकमेकांना नवीन होते, म्हणून शिक्षक-विद्यार्थी समन्वयासाठी काही वेळ राखून ठेवण्यात आला. म्हणजेच पहिल्या आठवड्यात पूर्ण वेगाने न शिकविता, हळूहळू परिस्थितीशी जुळवून घेण्यासाठी वेळ दिला गेला. सामान्यत: असे आढळले की, प्राथमिक वर्गातील एक चतुर्थांश किंवा त्यापेक्षा कमी मुले मागील धडे विसरली होती. अर्थात ही संख्या अपेक्षेपेक्षा कमी होती. त्यामुळे शिक्षक आणि विद्यार्थी या दोहोंचाही उत्साह वाढला आणि पुढील काही आठवड्यांत शिकणे- शिकवणे याला नैसर्गिक लय प्राप्त झाली, वेग प्राप्त झाला.

लोक बिरादरी आश्रमशाळेच्या शिक्षकांना दहावी आणि बारावीच्या विद्यार्थ्यांसाठी बदललेल्या परिस्थितीनुसार शैक्षणिक मदत करण्यासाठी योजना बनवायची होती. अभ्यासक्रमाचे पूर्वनियोजित वेळापत्रक योजनेला बाजूला ठेवून प्रत्येक विषयाची स्वअध्ययन सामग्री, वर्कशीट, प्रश्नावली इत्यादी तयार केली गेली. शिक्षकांसमोर आव्हान हे होते की, स्वअध्ययन सामग्री इतकी सोपी ठेवावी जेणेकरून विद्यार्थ्यांना कोणत्याही मदतीशिवाय ती समजू शकेल. परंतु त्याचवेळी अभ्यासक्रमाच्या निर्धारित मानकांनुसार सामग्री बनविणे आवश्यक होते. हे नाजूक संतुलन साधण्याचा प्रयत्न केला गेला. या छोट्या प्रयोगाने काय साध्य झाले हे आत्ताच सांगता येणे तसे कठीण आहे. मर्यादित क्षेत्रात नुकत्याच सुरू झालेल्या या प्रक्रियेच्या परिणामांचे व्यवस्थित आकलन करण्यासाठी किमान वर्षभर तरी वाट पाहावीच लागेल मात्र प्रतिकूल परिस्थितीतही मुलांना शालेय शिक्षणाशी जोडण्यात हा प्रयोग यशस्वी झाला यात शंका नाही.हे विशेषकरून नमूद करावे लागेल की, सध्याची प्रतिकूल परिस्थिती ही बहुस्तरीय आहे. उजतखऊ-१९ च्या संकटाशी सामना करणारे जग व अचानक घोषित झालेल्या लॉकडाउनची स्थिती सामान्य होण्याची अनिश्चितता, या पार्श्वभूमीवर शालेय शिक्षणाशी या आदिवासी विद्यार्थ्यांना जोडणारा हा प्रयोग इतर क्षेत्रांसाठी नक्कीच अनुकरणीय ठरू शकतो.या प्रयोगात केवळ लोक बिरादरी प्रकल्पातील नियमित शिक्षकांचा समावेश आहे. या सर्व शिक्षकांचे संस्थेमार्फत नियमितपणे क्षमता-वर्धन केले जाते. साधना विद्यालयातील शिक्षक त्याच (किंवा जवळच्या) गावांमध्ये राहतात, जिथून मुले येतात. प्रयोगाच्या प्रत्येक टप्प्यावर असा प्रयत्न केला गेला आहे की, गावातील लोक, विशेषत: पालकांना त्याचे बारकावे, उपयोगिता आणि मर्यादा यांची जाणीव असावी. या उपक्रमाला समाजाचा पूर्ण पाठिंबा मिळत आहे, ही आनंदाची बाब आहे. हा प्रयोग म्हणजे शिक्षक आणि समाज यांनी एकत्र येऊन अशासकीय संस्थेद्वारे केले गेलेले शाळाबाह्य शैक्षणिक सहकार्य नाही आणि समाजाच्या सहकार्याने शाळेत केला गेलेला शैक्षणिक हस्तक्षेपही नाही. त्यामुळे, या प्रयोगाकडे 'एका शाळेने समाजातच राहून शिक्षण सुरू ठेवण्यासाठी घेतलेला पुढाकार' पद्धतीने पाहिले पाहिजे.

– अमित कोहली

(लेखक, लोकबिरादरी प्रकल्प, हेमलकसा येथे स्वयंसेवक म्हणून कार्यरत आहेत.)

सिरळीच्या शंभर आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या भगवद् गीता लिहिण्याच्या विक्रमाची नोंद इंडिया बुक ऑफ रेकॉर्डमध्ये झाली

नांदेड | प्रतिनिधी

आदिवासी आश्रम शाळेतील शंभर मुले अवघ्या पंधरा मिनिटात श्रीमद्भगवद्गीतेचे लिखाण करू शकतील या घटनेवर कोणीही विश्वास ठेवू शकत नाही. परंतु ज्या आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या घरी संस्कृत या विषयाचा मागसूस सुद्धा नाही. शैक्षणिक सुविधांचा अभाव असताना या सर्व आदिवासी आश्रम शाळेतील विद्यार्थ्यांनी विश्वविक्रमाची नोंद करण्यामध्ये यश मिळविले आहे.' इंडिया बुक ऑफ रेकॉर्डस ' या संस्थेने या उपक्रमाचे परीक्षण करून या विक्रमाची नोंद करून घेतली आहे. तसेच या विक्रमाची नोंद इंडिया बुक ऑफ रेकॉर्डमध्ये झाल्याबद्दल संस्थेचे संस्थाध्यक्ष भगवानराव देशमुख व सर्व विद्यार्थ्यांना स्मृतीचिन्ह व मानपत्र दिले. त्यासाठी या संस्थेचे राष्ट्रीय पर्यवेक्षक डॉ. मनोज तत्वादी (नागपूर) हे उपस्थित होते.कार्यक्रमाला मुंबई येथील प्रसिद्ध उद्योजक संकेत माणगावे व सौ. सुरेखा माणगावे, संस्थेचे अध्यक्ष भगवानराव देशमुख यांची उपस्थिती होती. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी गीतरामायणाचे पंधराशेहून अधिक प्रयोग करणारे मराठवाड्यातील ज्येष्ठ गायक पं. संजय जोशी यांची उपस्थिती होती. यावेळी बोलताना संकेत माणगावे व सौ सुरेखा माणगावे यांनी ग्रामीण भागात विश्वविक्रम प्रस्थापित करणाऱ्या या उपक्रमाचे कौतुक करून ग्रामीण

भागातील ' नाही रे ' या वर्गातील आदिवासी विद्यार्थ्यांना दर्जेदार व संस्कारक्षम शिक्षणातून उन्नतीचा मार्ग दाखविणाऱ्या देशमुख दाम्पत्याचे व त्यांच्या शिक्षण क्षेत्रातील निस्वार्थी योगदानाचे व कर्तृत्वाचे कौतुक केले. आदिवासी विद्यार्थ्यांनी भारतीय संस्कृतीच्या पाऊलखुणा जपण्याचे काम करत असतानाच आत्मनिर्भर होण्यासाठी शिक्षणाची कास धरली पाहिजे असे मत व्यक्त केले. अंत:करणातून ज्यावेळी आपण सेवावृत्तीने कार्य करतो, त्यावेळी मदतीचे, सहकार्याचे हजारो हात पुढे येत असतात असेही त्यांनी सांगितले.कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन संभाजी शेटे यांनी केले. या सृजनशील व अभिनव शैक्षणिक प्रयोगाची मूळ संकल्पना सौ. शामला देशमुख यांची आहे. प्रयोगशाळा परिचर चंद्रकांत शिंदे व शाळेच्या स्त्री अधीक्षक सरिता जांबूतकर यांनी उपक्रम राबविण्यासाठी विशेष परिश्रम घेतले. त्यांचा विशेष सत्कार संस्थेच्या वतीने करण्यात आला. प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय संस्थेचे अध्यक्ष भगवानराव देशमुख यांनी करून दिला तर कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक संस्थेच्या कोषाध्यक्ष सौ. शामला देशमुख यांनी केले. दोन महिन्यापासून विद्यार्थ्यांनी शाळेच्या अवांतर वेळेमध्ये या प्रकल्पाची विशेष तयारी केली होती. यावेळी शाळेतील विद्यार्थिनींनी गीतेचा अठरावा अध्याय मुखोद्गत सादर केला. विद्यार्थ्यांचा गृहपाठ तपासण्याच्या कामांमध्ये संस्थेला मदत करणाऱ्या सौ जान्हवी वाकोडकर, राजश्री देशमुख, मंजुषा देशपांडे, वृषाली कुंटूरकर, तसेच या प्रकल्पासाठी मुखपृष्ठ म्हणून वापरण्यात आलेल्या व भगवान श्रीकृष्ण पार्थ अर्जुनास संदेश देत असतानाचे सुंदर चित्र रेखाटन करणाऱ्या दीपक बिडकर यांचाही यावेळी यथोचित सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाचे आभार प्रदर्शन मारुती चेंडके यांनी केले. कार्यक्रमाला नांदेड येथील जयंतराव वाकोडकर, प्रा संतोष कुलकर्णी, ज्येष्ठ चित्रकार दीपक बिडकर व सौ बिडकर, विकास देशपांडे मनीषा पाठक उनकेश्वर आश्रम शाळेचे मुख्याध्यापक पोटे सर, काळूराम कुरूडे, संस्थेचे सचिव अशोक जोशी, सहसचिव संतोष पांडे यांची यावेळी प्रमुख उपस्थिती होती.

हेमलकसा

माझा जन्म मुंबईत झाला. तिथेच लहानाचा मोठा झाली. कामाचं ठिकाणही तिथेच आहे. सुंदर समुद्र किनारा, मोठमोठ्या इमारती, दिव्यांचा झगमगाट, महागड्या गाड्या, मोठे रस्ते, गर्दी, घड्याळाच्या काट्याला बांधलेल लोकांचं आयुष्य, जगण्याचा अफाट स्पीड, चकचकीत दुकानं, दहा रुपयाच्या वडापावपासून दहा हजाराच्या बुफेपर्यंत रेजमध्ये तुमच्या खिशाला परवडतील अशी खाण्याची हॉटेल्स, हवी ती गोष्ट कधीही आणि कितीही मिळण्याइतकी सुबत्ता, अयोग्य आणि अतिवापरामुळे पाणी-वीज फुकट जातील इतकी उद्दाम मुबलकता या वातावरणात मी राहतो. यवतमाळ, चंद्रपूर, गडचिरोली आणि अशा काही जिल्हयांनी बनलेला विदर्भ फक्त भूगोलाच्या पुस्तकातून, वर्तनमानपत्रातून वाचलेला किंवा टीव्हीवर ऐकलेला. महाराष्ट्रात प्रवास झाला तरी रत्नागिरी, पुणे, नाशिक याच्या पलीकडे नाही. मुंबई-रत्नागिरी-पुणे-नाशिक या चौकटीत सगळा प्रवास झालेला. त्यामुळे मुंबईबाहेरच्या महाराष्ट्राचं एक चित्र मनात तयार झाल होतं. त्या चित्राला पहिला सुरुंग लागला २०११ मध्या २००८ मध्ये माझ्या वडिलांनी (अनिल काळे) स्वत च्या वयाच्या साठाव्या वर्षी आनंदवन-हेमलकसाला भेट देऊन हे प्रकल्प दाखवायचं पर्यटन सुरु केलं होतं. त्यामुळे घरात याविषयीची चर्चा नित्याची झाली होती. २०११ घ्या जानेवारी महिन्यात आम्ही चार मित्र पहिल्यांदा आनंदवन हेमलकसा पाहायला गेलो. या निमिताने पहिल्यांदा विदर्भ दर्शन झालं, चंद्रपूर मधला तो उजाड रखरखीत प्रदेश, कोळशाच्या खाणीमुळे पूर्ण आसमंतात एक काळसर शेड, मधूनच दिसणारी कापसाची शेतं, चंद्रपूर गडचिरोली जिल्हयांना छेदन जाणारी विदर्भाची गंगा वैनगंगा नदी, नाक्यानाक्यावर दिवसरात्र खरो कटत असलेल्या पानबिडीच्या टपऱ्या, निसर्गात ब्राऊन रंगाने व्यापून गेलेला एक कोरडेपणा, सोयीसुविधा पोहोचवणारा पाईप इथे यायच्या आधीच पोखरलेला, वातावरणात गरिबीचा धूर पसरलेला, ब्लैंक भाव असलेले लोकांचे चेहरे... हे सगळं चित्र सुन्न करणारं होतं. चंद्रपूरची हदद ओलांडून गडचिरोलीत आल्यावर गौडपिंपरी-आष्टी ओलांडल्यावर सुरु होणारं सागाच्या झाडांनी नटलेले ते घनदाट जंगले, आदिवासींच्या झोपड्या, नाक्यानाक्यांवर बिड्या पीत गप्पा मारत बसलेली पुरुष मंडळी, चारचाकी गाड्यांकडे आश्चर्याने पाहणारी लहान आदिवासी मुलं, आलापल्ली-एटापल्ली अशी तेलगू वास येणारी गावांची नावं, आदिवासी लोक ज्यांना पूजतात अशी कधीही न पाहिलेली वेगळीच प्रतीकं.. हे सगळंच आयुष्यात पहिल्यांदा पाहात होतो-अनुभवत होतो. खडतर रस्ता आणि रस्त्याच्या दोन्ही बाजूला फक्त घनदाट जंगल असा सलग वीस किलोमीटर प्रवास झाल्यावर रस्त्याच्या उजव्या बाजूला 'लोकबिरादरी' आल्याची चाहूल लागली. एका मोठ्या गेटमधून आत गेलो. त्यावेळी गेटच्या बाजूलाच एक गेस्टहाऊस होतं. आम्हाला तिथेच बॅग्स ठेवून काही वेळाने प्रकल्प पाहण्यासाठी यायला सांगण्यात आलं. मनात आलं, लोकबिरादरीची स्थापना होऊन जवळजवळ चाळीस वर्षानी मी आज आली. मला हा प्रदेश हा प्रवास २०११ मध्येही खडतर वाटला. एकाच महाराष्ट्रात असून मी पाहिलेल्या महाराष्ट्राशी मला या भागाला 'रिलेट' करता येत नाहीये इतका हा वेगळा भाग आहे. चाळीस वर्षानी प्रकल्प, गेस्टहाऊस वगैरे. चाळीस वर्षापूर्वी पहिल्यांदा बाबा आमटे, प्रकाशभाऊ, विकासभाऊ, मंदाताई, विलास काका मनोहर वगैरे आले असतील तेव्हा काय असेल इथे? आपण इथेच राहून बंधू, येणाऱ्या प्रसंगांना एकर सामोरे जाऊ... असं वाटण्याचं मोटिव्हेशन केवढं विलक्षण असेल? आम्ही अजून प्रकल्प पाहायला देखील नव्हता. आमटे कुटुंबीयांची भेट देखील झाली नव्हती. पण तरीही पहिल्यांदा लीकबिरादरी प्रकल्पाची ताकद कळली ती अशी! त्या दिवशी लोकबिरादरीचा सगळा प्रकल्प अनिकेतने दाखवला, प्रकाशभाऊ आणि मंदाताई बाहेरगावी असल्यामुळे त्यांची भेट झाली नाही. पण त्या दोन दिवसांत अनिकेतबरोबर खूप गप्पा झाल्या. हेमलकसाच्या त्या शांततेत लहान मुलीच्या आवाजातली ती संध्याकाळची प्रार्थना ऐकताना डोळे पाणावले नाहीत तरच नवल. लोकबिरादरी प्रकल्प आणि तिथलं वैद्यकीय आणि शिक्षण क्षेत्रातलं काम पाहून आपण सूक्ष्म असल्याचा एक नम भाव आला. तो प्रकल्प, तिथली माणसं या सगळ्यांबरोबर आपलं काही कनेक्शन' आहे असं वाटलं. आपण इथे येत राहायला हवं असं वाटून गेलं. हेच फिलिंग त्यानंतर पण येत राहिलं पुढे खूप काळ टिकले. आज इतक्या वर्षानंतर आता

पुढे मी नोकरी सोडून पूर्णवेळ 'अमृतयात्रा' (सामाजिक पर्यटन) आणि स्वयं करायचं ठरवल्यावर मी हेमलकसामध्ये किती वेळा आलो हे मोजायचं देखील बंद केलं. चोवीस पंचवीस लोकांना घेऊन मी आनंदवन-हेमलकसा-सोमनाथ प्रकल्प दाखवायला घेऊन येत असे. अशा कितीतरी सहली मी केल्या. मुंबई नागपूर हा प्रवास रेल्वेने होत असे. पुढे सगळा प्रवास बसने. पण या प्रवासाचा कधीच कंटाळा आला नाही. हेमलकसाला आल्यावर आमच्या टूरमधल्या लोकांना सचिनच्या हवाली केलं की मी मोकळा होत असे. हेमलकसामध्ये मला स्वतःला सर्वात आवडणारी गोष्ट म्हणजे तुम्ही कुठले कपडे घातलेत, तुम्ही दाढी केलीय का, तुमचे केस कसे आहेत या सगळ्याचा विसर पडतो आणि तुम्ही खूप सैलावता. तुमच्यावर कुठलंही सोशान प्रेशर नसते. तुम्ही तुमचे असता. घराच्या बाहेर असलेल्या त्या शेकोटीवर अनिकेत, समीक्षा, दिगंत, अनधा यांच्याबरोबरच्या होणाऱ्या गप्पांना माझ्या मनात एक वेगळंच स्थान आहे. अनेकदा प्रकाशभाऊ मंदाताई देखील असत पण त्यांची निजायची वेळ झाली की शांतपणे आतल्या खोलीत निघून जात. त्या रात्रीच्या गप्पांमध्ये आज काय काय झालं इथपासून ते वेगवेगळी माणसं, पुस्तक, सिनेमा, राजकारण अशा चौफेर गप्पा चालत. एकदा रात्रीचे नऊ वगैरे झाले असतील. प्रकल्पावर निजानीज झाली होती. अनिकेत म्हणाला, जरा चक्कर मारून देऊ. आम्ही मुख्य रस्त्यावर येऊन भामरागडच्या दिशेने चालू लागलो. समोर फक्त टॉर्चचा प्रकाश आणि मागे मिट्ट काळोख. अनिकेत बोलत होता पण मी घाबरून फक्त टॉर्चच्या प्रकाशात बघत गुपचूप चालत होतो. काय माहीत, पायाखालून मागून समोस्न काय येईल! इतक्यात अनिकेत म्हणाला, समौर बघ. अनिकेतने टॉर्च बंद केला. बाजूला उभा असलेला अनिकेतसुद्धा दिसत नव्हता. मी समोर पाहिलं. वरचं आकाश चांदण्यांनी भरलेलं आणि समोरचं संपूर्ण झाड काजव्यांनी ! है दृश्य मनावर कायमचं कोरलं गेलंय. अनिकेतने मला त्या परिसरात फिरवून तिथे लोकबिरादरीच्या साहाय्यातून होत असलेली पाण्याची कामे दाखवली. एक प्रसंग माझ्या मनावर कायमचा कोरला गेलाय. एकदा अनिकेत आणि समीक्षा आम्हाला होडीतून समोरच्या तीरावर घेऊन गेले. श्रीलंका-बाली मधलं शोभावं असं से एक निर्जन बेट होतं. एका जंगलात आम्ही बराच वेळ चालून गेल्यावर एक झोपड़ी लागली. झोपडीत एक बाई होत्या. समीक्षा आत गेली आणि माड़िया भाषेत तिच्याशी बोलत त्या दोघीही बाहेर आल्या. तिच्या नव-याला नक्षलवादी समजून पोलीस त्याला दहा दिवसांपूर्वी घेऊन गेले होते. तो दहा दिवस घरी आला नव्हता. ती बाई रडत नव्हती. डोळे कोरडेठाक होते. पण तिच्या चेहऱ्यावर एक हताशा होती. या समाजाकडून तिला न्याय मिळेल याची कणभरही आशा तिच्या डोळ्यांत नव्हती. का माहीत नाही, मी तिच्या नजरेला नजर देऊ शकलो नव्हती.

लोकबिरादरीमधलं प्राण्यांचं अनाथालय आणि प्रकाशभाऊंचा तिथता वावर याविषयी खूप लोकांना आकर्षण आहे.

प्रकाशभाऊ आणि त्या सर्व प्राण्यांमधील नातं प्रेम आपल्या शहरातील लोकांना आश्चर्य वाटेल असंच आहे. पण माझ्या अल्प अनुभवातून मला जे उमगलंय त्याप्रमाणे, मला कटते तो प्रकाशभाऊंच्या व्यक्तिमत्वाचा एक भाग आहे. सात अष्टमांश प्रकाशभाऊ बरेचसे अज्ञात आहेत. ते खूप वाचतात. माणसाबददलचं, महाराष्ट्राच्या सध्याच्या सामाजिक आणि राजकीय परिस्थितीचं त्यांचं आकलन खूप विलक्षण आहे. ते कमी बोलतात. पण नेमकं बोलतात. त्यांचा सेन्स ऑफ ह्युमर अद्वितीय आहे. प्रकल्प चालवायचा म्हणजे सोपी गोष्ट नाही. प्रकल्प चालवण्यासाठी देणग्यांची अवश्यकता असते हे मान्य पण प्रकल्प फक्त त्यावर चालत नाही, प्रकल्प चालवण्यासाठी आधी कुणाला तरी त्या प्रकल्पाचा आई बाप व्हावं लागतं, प्रकाशभाऊ आणि मंदाताई एका अर्थाने लोकबिरादरीचे आई बाप झाले. विलास काका मनोहर, रेणुका ताई यांनीही त्यांना या संपूर्ण प्रवासात जिवाभावाची साथ केली. प्रकल्प चालवण्यासाठी सतत त्या कामाचा लेंश सांभाळावा लागतो. पावसात रस्ते वाहन जातात. जगाशी संपर्क तुटतो. नेटवर्क, वीज सगळं जातं. या परिस्थितीत देखील काम करत राहावं लागतं. स्वतः यी झोपमोड करून रात्री अपरात्री येणाऱ्या आदिवासी लोकांना वैदयकीय सेवा दयावी लागते, फी वगैरे तर सोडा साध्या ढहरपर्ज्ञॅ्रॅ ची देखील अपेक्षा न करता त्यांच्यावर उपचार करावे लागतात. अनेक मोहांवर विजय मिळवावा लागतो. तुमची प्रशासनावर पकड असावी लागते. वेगवेगळ्या स्वभावाच्या लोकांना सांभाळावं लागतं. त्यांना एकत्र ठेवावं लागतं. कधी प्रेमाने. कधी शिस्तीचा वापर करून शाळेतल्या मुलांची नैतिक जबाबदारी घ्यावी लागते. सरकारी नियम कितीही जाचक असले तरी पाळावे लागतात. एक व्यक्ती म्हणून स्वतःच्या आचरणावर वाणीवर नियंत्रण ठेवावे लागते. मला आनंद आहे की हे सगळं प्रकासभाऊ-मंदाताई आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी गेली पन्नास वर्ष यशस्वीपणे केलं आणि आता त्यांची पुढची पिढी आणि त्यांची टीम पुढची पन्नास वर्षे यशस्वीपणे करणार आहे।

लोकबिरादरी प्रकल्प ही एक सामाजिक संस्था असली तरी मी त्याकडे सामाजिक अर्थाने एक 'इकॉनॉमिक मॉडेल

म्हणून बघतो. हा सामाजिक प्रकल्प असला तरी तो एखादया कंपनीप्रमाणे घालवावा लागतो. कुठल्याही मॉडेलमध्ये ïïïंरळपरलळश्रळीं रपव ïलरश्ररलळश्रळीं हे दोन निकष महत्त्वाचे मानले जातात. लोकबिरादरीने अतिशय विचारपूर्वक या दोन्ही गोष्टी खूप छान सांभाळल्या. इमारती, जमिनी याचा विस्तार न करता, आहे ले काम अधिक सक्षम होण्याकडे लक्ष दिलं. हॉस्पिटल आणि शाळा अधिकाधिक अद्ययावत केल्या. संस्था सतत काळाप्रमाणे बदलत राहिली. तरुण कार्यकर्त्यांची फळी उभी होत राहिली. जुन्या लोकांचे मार्गदर्शन घेत नवीन तरुण पिढी नव्या ऊर्जेने काम करत राहिली. अनिकेत, समीक्षा, दिगंत, अनघा ही नवी पिढी संस्थेत ळपर्पींरींळेप आणल राहिली. शेती, शिक्षण, ऊर्जा, काना, वैद्यकीय, व्यवसाय, तंत्रज्ञान यात जे जे काही नवं येतंय त्यातील शक्य असेल त्या त्या गोष्टींचा संस्थेमध्ये अंतर्भूत करण्यात आला. यामुळे आज पन्नास वर्षानंतरही संस्था तरुण आणि ताजी राहिली. प्रत्येक संस्थेने मग ती व्यावसायिक असो वा सामाजिक हे लोकबिरादरीकडून शिकायला हवं असं मला वाटलं.

आज लोकबिरादरी आपल्या पन्नासाव्या वर्षात पदार्पण करते आहे काय काय घडलं असेल या पन्नास वर्षाल नुसती कल्पना केली तरी नतमस्तक व्हायला होतं. आदिवासी समाजाचा विकास व्हायला हवा, आदिवासी समाज शिक्षण-आरोग्य-प्रशासन आणि मूलभूत सुविधांपासून वंचित राहता कामा नये हे बाबा आमटे यांनी पाहिलेले स्वप्न आज लोकबिरादरीच्या माध्यमातून अगदी संपूर्ण नाही, तरी काही अंशी तरी पूर्ण झालं आहे. इथल्या शाळेत शिकून आयुष्यात स्वतःच्या पायांवर उभी राहिलेली मुलं ही खरी या संस्थेची सन्मानचिन्हं आहेत. या संस्थेच्या उभारणीत ज्यांनी ज्यांनी योगदान दिलं आणि पुढील वाटचालीत जे जे देत आहेत त्या सर्वाचं स्मरण आणि अभिनंदन! पुढील वाटचालीसाठी सर्वांना निरोगी आणि निरामय आयुष्य लाभो ही प्रार्थना

लोकबिरादरी प्रकल्पाने माझ्यासारख्या अनेकांना माणूस म्हणून घडवलंय, समृद्ध केलंय.

त्याबद्दल आम्ही लोकबिरादरीचे आजन्म ऋणी आहोत

– नविन करके

कोडगे लोक राजीनामा देत नाहीत,आत्महत्या करतात:हिटलरनेही केली होती – संजय राऊत

मुंबई–कोडगे लोकं राजीनामा देत नाहीत. हिटलरनेही राजीनामा दिला नव्हता त्याने आत्महत्या केली होती असा टोला ठाकरे गटाचे खासदार संजय राऊत यांनी मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांना लगावला आहे. तसेच इतिहासात बेकायदेशीरपणे राज्य करणाऱ्या राज्यकर्त्यांना पळून जावे लागले असेही संजय राऊत म्हणाले.दरम्यान, पत्रकारांनी सोशल मीडियावर मुख्यमंत्र्यांनी राजीनामा द्यावा असा ट्रेंड होत असल्याबाबत संजय राऊत यांना प्रश्न विचारला. त्यावर संजय राऊतांनी खोचक शब्दांत उत्तर दिले. एकनाथ शिंदे हे राजीनामा देणार नाहीत, कारण ते कोडगे आहेत. कोडगे लोक राजीनामा देत नाहीत. हिटलरनंही राजीनामा दिला नव्हता. त्यानं आत्महत्या केली होती. बेकायदेशीरपणे राज्य करणाऱ्या राज्यकर्त्यांना लोकांनी एकतर हुसकावून लावले होते किंवा ते पळून गेले असे इतिहास सांगतो. माझे हे कुणाविषयीही व्यक्तिगत मत नाही, असे संजय राऊत यांनी म्हंटले आहे.आधी तुमच्या मांडीवर जे बसलेत त्यांच्याकडे बघा. भ्रष्टाचाऱ्यांनी त्यांची मांडी चेपली आहे. आधी चिमणआबा पाटील यांनी केलेल्या तक्रारींची चौकशी करा. मग तुम्ही मुंबई महापालिकेत या. मग आम्ही मुंबई महापालिकेत तेव्हा काय घडले? कुणामुळे घडले? घडवणारे कसे तुमच्या आजूबाजूला आहेत? हे पुराव्यासह सादर करू, असा इशारा देखील संजय राऊत यांनी दिला आहे.दरम्यान, कोविड घोटाळ्यासंदर्भात आपण स्वत: मुख्यमंत्र्यांना पत्र लिहून एका प्रकरणात लक्ष घालण्याची विनंती केल्याचे संजय राऊत म्हणाले. गुलाबराव पाटील यांनी जळगावमध्ये कोविड काळात औषधखरेदीसह अनेक बाबतीत केलेल्या कोट्यवधींच्या घोटाळ्याची चौकशी करावी असे पत्र शिंदे गटाचे आमदार चिमणराव आबा पाटील यांनी एकनाथ शिंदेंना दिले आहे की नाही हे त्यांनी स्पष्ट करावे. ते पत्र माझ्याकडे आहे. तो २७ कोटींचा घोटाळा आहे. त्यात तेव्हाच्या सिव्हिल सर्जनना निलंबित करण्यात आले होते. तेव्हाचे सगळे धागे गुलाबराव पाटील यांच्यापर्यंत पोहोचतात, असा आरोप संजय राऊतांनी केला आहे.उद्धव ठाकरे यांना राम मंदिर सोहळ्याचे आमंत्रण दिले जाणार नाही. तसेच राम मंदिर लढ्यात ज्यांचा सहभाग नाही त्यांचा अयोध्येत सोहळा आहे अशी टीका ठाकरे गटाचे खासदार संजय राऊत यांनी केली आहे. ''ज्या कारणामुळे अडवाणी यांना आमंत्रण दिले नाही. त्याच कारणामुळे आम्हाला आमंत्रण दिले जाणार नाही. शिवसेना, बाळासाहेब ठाकरे, मी स्वतः राम मंदिरातील लढ्यातील आरोपी आहे. ज्यांनी राम मंदिरासाठी त्याग केला आहे त्यांना ते बोलावणार नाहीत याची आम्हाला खात्री आहे. अयोध्येच्या लढ्यात ज्यांचे योगदान आहे त्यांना त्या दिवशी सीमेवर देखील येऊ दिले जाणार नाही'', असा हल्लाबोल संजय राऊत यांनी केला आहे.

धनुष्यबाणावरच निवडणूक लढणार:अमित शहांसोबच चर्चा झाली, शिंदे गटाने फेटाळला 'कमळ' चिन्हावर निवडणूक लढण्याचा दावा

छत्रपती संभाजीनगर–राज्यात एकटयाने निवडणूक लढवण्याचा भाजपने निर्णय घेतल्याचा दावा राष्ट्रवादी काँग्रेसचे आमदार जितेंद्र आव्हाड यांनी केला आहे.यावर बोलताना शिंदे यांचे प्रवक्ते संजय शिरसाट म्हणाले की, आगामी निवडणुका आम्ही भाजपसोबत युतीत लढणार असून, त्या धनुष्यबाणावरच लढल्या जाणार असल्याचे स्पष्ट संवाद भाजप नेते अमित शहा यांच्यासोबत झाला आहे.त्यामुळे शिंदे गटाचे नेते कमळावर निवडणूक लढवण्याचा प्रश्नच येत नाही असेही शिरसाट म्हणाले आहे.दरम्यान संजय शिरसाट पुढे बोलताना म्हणाले की, राजकारणात भविष्य पाहणारे लोकांची संख्या जास्त झाली आहे. तुम्ही अनेकवेळा पक्षाशी गद्दारी केली आहे. त्यामुळे आता तुम्ही आम्हाला शिकवू नयेत. तुम्हाला आता आतल्या मीटिंगमध्ये मुद्दे देखील कळत असेल तर तुमचे कठीण आहे. तुम्ही कुठेही कान लावू नका, तुमच्या पक्षाचे अस्तित्व संपले आहे, तिकडे आधी बघा नंतर दुसरीकडे बघा,असा खोचक टोलाही शिरसाट यांनी आव्हाडांना लगावला आहे.आमदार संजय शिरसाट म्हणाले की, उद्धव ठाकरे यांनी हिवाळी अधिवेशनात हजेरी लावली. पण फक्त यायचे,बसायचे,जेवायचे,चहा घ्यायच इतकच काम उद्धव ठाकरे यांनी नागपुरात केले. त्याऐवजी काही चांगले बोलले असते तर बरे झाले असते. त्यामुळे दर्शनापुरते आले आणि गेले इतकच काम उद्धव ठाकरे यांनी नागपूर अधिवेशनात केले, असा टोलाही त्यांनी लगावला आहे.नागपूरमध्ये भाजपा आणि राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ यांची एक वैचारिक बैठक झाली. त्यामध्ये तीन राज्यांतील निवडणुका जिंकल्यानंतर महाराष्ट्रात काय होऊ शकते? यावर मंथन झाले. या मंथनातून राज्यात भाजपाने एकटयाने निवडणूक लढवावी, असे ठरविण्यात आले. ज्यांच्यावर आरोप आहेत; ज्यांच्यावर डाग आहेत. त्यांना सोबत घेऊ नये, असेही ठरविण्यात आले'', असे जितेंद्र आव्हाड यांनी म्हटले आहे.ज्यांना राजकारण समजते; ज्यांना राजकीय जाण आहे. त्यांना लगेच समजले असेल की, महाराष्ट्रात भाजपा एकटीच लढेल. ज्यांना भाजपासोबत निवडणूक लढवायची आहे, त्यांनी कमळ चिन्हावर निवडणूक लढवावी'', असे सांगून महाराष्ट्रात पुढे काय होईल हे सांगता येत नाही, असे आव्हाड यांनी ट्विटमध्ये म्हटले आहे.

छत्रपतींच्या साक्षीने मुख्यमंत्र्यांनी मराठा आरक्षणाचे वचन दिले आहे:त्यांच्यावर विश्वास ठेवा – चंद्रशेखर बावनकुळे

नांदेड–मुख्यमंत्र्यांनी नाव न घेता उद्धव ठाकरे यांच्यावर टीका केली होती. त्यावर भाजप प्रदेशाध्यक्ष चंद्रशेखर बावनकुळे यांनी प्रतिक्रिया दिली आहे. मागच्या सरकारच्या काळात काही चुकीचे झाले असेल तर विद्यमान सरकार ते काढत असते. काही चुकीचे झाले असेल म्हणून मुख्यमंत्री बोलले असतील, मुख्यमंत्री राज्याचे प्रमुख असतात, त्यांच्याकडे सगळी माहिती असते. मागच्या काळात काय काय झाल याचा रिपोर्ट असतो, त्या रिपोर्टच्या आधारे मुख्यमंत्री बोलले असतील, असे मत आज नांदेडमध्ये बोलताना बावनकुळे यांनी व्यक्त केले आहे.

दरम्यान चंद्रशेखर बावनकुळे पुढे बोलताना म्हणाले की, छत्रपतींच्या साक्षीने मुख्यमंत्र्यांनी मराठा आरक्षणाचे वचन दिले आहे. त्यांच्यावर विश्वास ठेवायला हवा.मराठा समजला आरक्षण मिळावे ही भाजपची भूमिका आहे,असे बावनकुळे यांनी म्हटले आहे.चंद्रशेखर बावनकुळे म्हणाले की, काँगेस पार्टीला आरक्षणावर बोलायचा अधिकार नाही. समाजासमाजात, धर्माधर्मात तेढ निर्माण करुन जनतेला यांनी संभ्रमित केले. मतांच्या राजकारणासाठी लांगुनचालण करुन नीचपना केला. जनतेत संभ्रम निर्माण करुन मत घेतली. ६५ वर्ष सत्तेत राहून कोणत्याही समजाला न्याय दिला नाही,अशी प्रतिक्रिया भाजपचे प्रदेशाध्यक्ष चंद्रशेखर बावनकुळे यांनी दिली. भाजपला आरक्षण द्यायचे नाही. जाती जातीत वाद निर्माण करून सगळे आरक्षण संपवायचे,अशी प्रतिक्रिया काँग्रेसचे नाना पटोले यांनी दिली होती. त्यावर बावनकुळे बोलत होते.आगामी लोकसभा निवडणुकीसाठी ऋमिशन ४५ऋ घेऊन मैदानात उतरलेल्या भाजपला नांदेड लोकसभा मतदारसंघात गटबाजीचे ग्रहण लागले आहे. विद्यमान खासदार प्रताप पाटील चिखलीकर यांच्याबद्दल जिल्ह्यातील भाजप आमदार आणि पदाधिकाऱ्यांमध्ये नाराजी वाढत असल्याने आता याची दखल घेत राज्यातील नेतृत्वानेच यात लक्ष घातले आहे. पक्षाच्या वतीने करण्यात आलेल्या सर्वेक्षणात नांदेडची जागा डेंजर झोनमध्ये असल्याची चर्चा गेल्या काही महिन्यांपासून सुरू झाली आहे. ही जागा ऋसेफ झोनऋ मध्ये कशी येईल व त्यासाठी काय करावे लागणार ? यावर बावनकुळे आढावा बैठकीत चर्चा करण्याची शक्यता आहे.नांदेडमध्ये आज मराठा आंदोलकांकडून भाजपचे प्रदेशाध्यक्ष चंद्रशेखर बावनकुळे यांना काळे झेंडे दाखवण्यात आले आहेत. दरम्यान, यापूर्वीही अनेकदा बावनकुळे यांना मराठा आंदोलकांकडून काळे झेंडे दाखवण्यात आले आहेत. मराठा आरक्षणाच्या मागणीसाठी सध्या मराठा समाज चांगलाच आक्रमक झाला आहे. त्यामुळे ठिकठिकाणी नेत्यांना गावबंदी करण्यात आली असून नेत्यांच्या सभा आणि कार्यक्रमांना विरोध केला जात आहे.आज चंद्रशेखर बावनकुळे यांचा ताफा नांदेडमधील मुखेडमध्ये दाखल होताच मराठा आंदोलकांनी त्यांना काळे झेंडे दाखवल्याची घटना घडली आहे. यावेळी मराठा आंदोलकांकडून जोरदार घोषणाबाजी देखील करण्यात आली. यावेळी 'आरक्षण आमच्या हक्काचे, नाही कोणाच्या बापाचे' अशा प्रकारच्या घोषणा या मराठा आंदोलकांनी दिल्या. दरम्यान, या आंदोलकांना पोलिसांनी ताब्यात घेतले आहे.

रेमडेसिव्हिर घोटाळ्यात आदित्य ठाकरे अडचणीत

मुंबई–कोव्हिड काळात दिलेले टेंडर आणि इतर प्रकरणाची चौकशी मुंबई पोलिसांच्या आर्थिक शाखेकडून करण्यात येत आहे. ५.९६ कोटी रूपयांच्या रेमडेसिव्हिर खरेदी प्रकरणात मुंबई पोलिसांच्या आर्थिक गुन्हे शाखेने ठाकरे गटाचे नेते आदित्य ठाकरे यांचे निकटवर्तीय पुण्यशील पारेख यांची चौकशी सुरु केली आहे. त्यामुळे एकूणच मुंबई महापालिकेच्या माध्यमातून ठाकरे परिवाराला घेरण्याची तयारी सरकारने सुरु केल्याचे पाहायला मिळत आहे.मुंबई पोलिसांच्या आर्थिक गुन्हे शाखेने बुधवारी पुण्य पारेख यांची तब्बल सात तास त्यांची चौकशी केल्याची माहिती समोर आली आहे. या चौकशीत त्यांना रेमडेसिव्हिर कंत्राटाबाबत प्रश्न विचारण्यात आले. यामुळे युवासेना नेते आदित्य ठाकरे यांच्या अडचणीतही वाढ होण्याची शक्यता आहे.कोव्हिड काळात आदित्य ठाकरे यांच्या सामाजिक कार्याच्या टीममध्ये पारेख याचा सहभाग होता. यासंदर्भात मायलॅन कंपनी सोबत कंत्राटाची चर्चा होत असताना पारेख त्या बैठकीला उपस्थित होते. महापौर बंगल्यावर झालेल्या या बैठकीत पारेख का उपस्थित होते? या टेंडरचा त्यांच्याशी काय संबंध आहे, मुंबई मनपाच्या आरोग्य अधिकाऱ्यांनी रेमडेसिव्हिर बाबात त्यांचा सल्ला घेतला का? याबाबत चौकशी झाली. व्यवसायने चार्टड अकाउंटट असलेल्या पारेख यांना या प्रकरणाचा कोणताही लाभ झाला का? याबाबतची चौकशी झाल्याची माहिती आहे.रेमडेसिव्हर प्रकरणात आणखी एक कंत्राटदार कंपनी चौकशी यंत्रणेच्या रडारवर आहे. मुंबई पोलिसांच्या आर्थिक गुन्हे शाखेने ५.९६ कोटी रूपयांच्या कथित घोटाळ्याची चौकशी सुरु केली आहे. या प्रकरणात रेमडेसिव्हिरची खरेदी जादा दराने झाल्याचा आरोप आहे. दुपारी १२ वाजता सुरू झालेली चौकशी सायंकाळी सातपर्यंत सुरु होती. याप्रकरणी एका महानगरपालिका अधिकाऱ्याचा काही दिवसांपूर्वी जबाब नोंदवला गेला होता. त्यावेळी जबाबात त्या अधिकाऱ्याने रेमडेसिव्हीर कंत्राटाबाबत पारेख यांच्या सहभागाची माहिती दिली होती. त्याची पडताळणी करण्यासाठी पारेख यांची चौकशी करण्यात आली.

आदिवासी भागातील विद्यार्थ्यांनी घेतला हिवाळी अधिवेशनाच्या कामकाजाचा अनुभव

गोंडवाना विद्यापीठाच्या जनसंवाद विभागाचा अभ्यास दौरा

गडचिरोली । प्रतिनिधी

गोंडवाना विद्यापीठाच्या जनसंवाद विभागातील विद्यार्थ्यांनी नागपुरात पार पडलेल्या हिवाळी अधिवेशनाच्या कामकाजाचा अनुभव घेतला. विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. प्रशांत बोकारे , प्र-कुलगुरू डॉ. श्रीराम कावळे , कुलसचिव डॉ. अनिल हिरेखण आणि जनसंवाद विभागाच्या समन्वयक डॉ. रजनी वाढई यांच्या मार्गर्शनात या अभ्यास दौऱ्याचे आयोजन करण्यात आले होते. सर्वप्रथम कुलगुरू डॉ. प्रशांत बोकारे यांनी विद्यार्थ्यांच्या बस ला हिरवा झेंडा दाखवून शुभेच्छा देत रवाना केले. या अभ्यास दौऱ्यात विभागातील द्वितीय वर्षाचे विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

या दौऱ्यात विद्यार्थ्यांनी विधानसभा आणि विधानपरिषदेतील प्रेक्षक गॅलरीत बसून सभागृहातील कामकाज प्रत्यक्ष कसे चालते याचा अनुभव घेतला. दोन्ही सभागृहातील आमदार राज्याच्या विविध भागातील प्रश्न कशा प्रकारे मांडतात हे विद्यार्थ्यांना बघता आणि अनुभवता आले.

दरम्यान राष्ट्रकुल संसदीय मंडळ कक्षात विधिमंडळाचे जनसंपर्क अधिकारी निलेश मदाने यांच्याशी विद्यार्थ्यांनी संवाद साधला. यावेळी मदाने सरांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करत भविष्यातील वाटचालीसाठी शुभेच्छा दिल्या. तसेच विद्यार्थ्यांनी आपले अनुभवही थोडक्यात कथन केले. विधिमंडळाचे सभागृह, विधिमंडळ परिसर, राष्ट्रकुल मंडळ, प्रसार माध्यमांच्या प्रतिनिधींची धावपळ, राजकीय पक्षांचे कार्यालये, मंत्री, आमदार, अधिकारी आणि कार्यकर्त्यांची रेलचेल विद्यार्थ्यांना बघता आणि अनुभवता आली. यावेळी काही आमदार आणि प्रसार माध्यमांच्या प्रतिनिधींसोबत विद्यार्थ्यांनी फोटोही काढले. अनेक आठवणी साठवून विद्यार्थ्यांनी निरोप घेतला. या अभ्यास दौऱ्यात विद्यार्थ्यांना अनेक गोष्टींची माहिती मिळाली, कामकाजातील तांत्रिक बाबी कळाल्या, अनेक प्रश्नांची उत्तरे मिळाली, ज्ञानात भर पडली. त्यामुळे नक्कीच विद्यार्थ्यांना त्यांच्या क्षेत्रात आणि आयुष्यात या अभ्यास दौऱ्याची शिदोरी उपयोगी पडेल, यात शंका नाही. या दौऱ्यात जनसंवाद विभागाचे स. प्रा. डॉ. संजय डाफ, स. प्रा. डॉ. चैतन्य शिनखेडे, स. प्रा. डॉ. सरफराज अन्सारी, स. प्रा. रोहित कांबळे, लिपिक योगिता कुंभारे सहभागी झाले होते.

गोंडपिपरी बाजार समितीत शेतमाल तारण योजनेचा प्रारंभ

योजनेचा लाभ घेण्याचे संचालक मंडळाचे आवाहन

गोंडपिपरी । प्रतिनिधी

येथील कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या वतीने शेतमाल तारण योजनेचा शुभारंभ मंगळवारी(दि.१९)करण्यात आला.यावेळी पहिल्याच दिवशी तारण योजनेत १४३ क्विंटल धानाची आवक झाली.यावेळी या योजनेत सहभागी शेतकऱ्यांचा शाल श्रीफळ आणि पुष्पगुच्छ देऊन सत्कार करण्यात आला.भाजपा नेते,माजी जि.प.सदस्य अमर बोडलवार यांची यावेळी विशेष उपस्थिती होती.

गोंडपिपरी कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या वतीने दरवर्षी तारण योजना राबविली जाते.गतवर्षी या योजनेला चांगला प्रतिसाद मिळाला.यानंतर लिलावामध्ये शेतकऱ्यांना भावही चांगला मिळाला.या पार्श्वभूमिवर यंदा मंगळवारी (दि.१९) तारण योजनेचा शुभारंभ झाला.यावेळी पहिल्याच दिवशी तारण योजनेत सहभागी झाल्याबद्दल विठ्ठलवाडा येथिल प्रयोगशिल शेतकरी व्यंकटेश मल्लेलवार,चेकघडोली येथिल बबूलसिंह दिक्षीत आणि भंगाराम तळोधी येथिल उदय आईंचवार आदींचा सत्कार करण्यात आला.पहिल्याच दिवशी १४३ क्विंटल धानाची आवक झाली.यावेळी कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे सभापती इंद्रपाल धुडसे,उपसभापती स्वप्नील अनमुलवार,संचालक सुहास माडूरवार,निलेश पुलगमकर,गणपती चौधरी चंद्रजित गव्हारे,संदीप पौरकार,समीर निमगडे,संजना अम्मावार,नारायण वाग्दरकर,विजय पेरकावार,सचिव अनिल चौधरी यांचेसह बाजार समितीचे कर्मचारी उपस्थित होते.तारण योजनेचा लाभ घेण्याचे आवाहन संचालक मंडळानी केले आहे.

संत गाडगेबाबा यांच्या स्मृतिदिनानिमित्त आदरांजली

चिमूर । प्रतिनिधी

तालुक्यातील जेतवन बुद्ध विहार, मालेवाडा येथे दि. २० डिसेंबर २०२३ रोजी सकाळी ठीक ८.३० वाजता संत गाडगेबाबा यांच्या स्मृतिदिनानिमित्त आदरांजली कार्यक्रम संपन्न झाला. संत गाडगेबाबा यांचे प्रतिमेला मुरलीधर डेकाटे,शांताराम शेंडे यांचे हस्ते पुष्पहार अर्पण करून दीपप्रज्वलन करून अभिवादन करण्यात आले .यावेळी प्रदीप मेश्राम व अशित बांबोडे यांनी संत गाडगेबाबा यांचे जीवनावर प्रकाश टाकला.गाडगे महाराज हे अनिष्ट रुढी आणि परंपरेवर जोरदार प्रहार करत होते. किर्तनाच्या माध्यमातून त्यांनी आयुष्यभर प्रबोधनाचे काम केले. गाडगेमहाराज यांचा वैज्ञानिक दृष्टीकोन होता. त्यांनी समाजाला शिक्षणाचे महत्व पटवून दिले. स्वच्छता आणि चारित्र्याची शिकवण दिली. गाडगे महाराजांमध्ये गोरगरीब, दीनदलित ह्यांच्यामधील अज्ञान, अंधश्रद्धा, अस्वच्छता यांचे उच्चाटन करण्यासाठी तळमळ होती. लोकांमधील अंधश्रद्धा आणि गरीबी दूर करण्यासाठी शिक्षणाचे महत्व त्यांना माहित होते. प्रसंगी घरातील वस्तू विका पण आपल्या पाल्यांना शिकवा असे ते नेहमी सांगायचे.अशा शब्दात मान्यवरांनी संत गाडगेबाबा यांच्या कार्याचं स्मरण करून त्यांना अभिवादन केलं. माता भीमाबाई आंबेडकर स्मृतिदिनानिमित्त अभिवादन करण्यात आले.या प्रसंगी सचिन बोरकर,प्रशिक बहादुरे,शुभम कन्नाके, सनय बांबोडे,दीक्षांत शेंडे, साहिल शेंडे, आदी मान्यवर उपस्थित होते.कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन योगेश मेश्राम यांनी केले.व आभार प्रदर्शन निलेश मेश्राम यांनी केले. कार्यक्रमाला बहुसंख्येने गावातील नागरिक उपस्थित होते.

बीड येथील मनोज जरांगे यांच्या निर्णायक इशारा सभेला बहुसंख्येने उपस्थित रहावे –ॲड.प्रकाश कवठेकर

बीड,पाटोदा । विशाल वाघमारे

बीड येथे छत्रपती संभाजी महाराज चौक बीड बायपास येथील पाटिल मैदानावर मराठा क्रांतीसुर्य मनोज जरांगे यांची दि २३रोजी निर्णायक इशारा सभा होत असुन या सभेला मराठा समाजातील सर्वांनी बहुसंख्येने उपस्थित रहावे असे आवाहन डोंगरकिन्ही जि प गटाचे सदस्य तथा बीड जिल्ह्यातील प्रसिद्ध उद्योजक ॲड.प्रकाश कवठेकर यांनी केले आहे.मराठा समाजाला कुणबी प्रमाणपत्र देऊन ओबीसी प्रवर्गात आरक्षणासाठी मराठा क्रांतीसुर्य मनोज जरांगे यांनी अनेक संघर्ष केले आहेत.शासनाने प्रत्येक वेळेस शब्द देऊन विश्वासघात केला आहे.मराठा समाजाला आरक्षण नसल्याने मराठा तरुणांना शैक्षणिक व नोकरीला मुकावे लागते.हा लढा गरजवंत मराठा आरक्षणासाठी आहे.मराठा समाजाला आरक्षण मिळावे म्हणुन सर्वच पक्षांचा पाठिंबा दर्शविला आहे.मनोज जरांगे यांच्या नेतृत्वाखाली तमाम मराठा समाजाने संघर्ष सुरू केला आहे.हा संघर्ष तेवत राहील अशी व्यवस्था केली असुन मराठा आरक्षणासाठी मनोज जरांगे यांनी शासनाला दि २४ पर्यंत वेळ दिला आहे.तरीही शासनाने अद्याप काही निर्णय घेतला नाही.परिणामी बीड येथे छत्रपती संभाजी महाराज चौक बीड बायपास येथील पाटील मैदानावर मराठा आरक्षणासाठी निर्णायक इशारा सभा होत आहे.मनोज जरांगे यांच्या इशाऱ्यानंतर संपूर्ण मराठा समाज निर्णायक लढा पुकारणार आहेत.या सभेला येणाऱ्या तमाम मराठा समाजातील सर्वांची व्यवस्था करण्यात आली आहे.शंभर च्या वर एकरांवर ही सभा होत असुन बीड शहरातील संपूर्ण मराठा बांधव या सभेसाठी अहोरात्र मेहनत घेत आहेत.या सभेला बाहेरील जिल्ह्यातील मराठा बांधवही उपस्थित रहाणार आहे.या सभेला येणाऱ्या मराठा बांधवांना कसलीही गैरसोय जाणवणार नाही याची खबरदारी घेतली जात आहे.या निर्णायक इशारा सभेला बहुसंख्येने उपस्थित रहावे असे आवाहन डोंगरकिन्ही जि प गटाचे सदस्य तथा उद्योजक ॲड.प्रकाश कवठेकर यांनी केले आहे.

जागतिक कौशल्य स्पर्धेत सहभागी होण्यासाठी नोंदणी करण्यास मुदतवाढ

बीड । प्रतिनिधी

जागतिक कौशल्य स्पर्धा सन २०२४ मध्ये फ्रांस (ल्योन) येथे होणार असून याकरीता जिल्हा, विभाग, राज्य आणि देशस्तरावर स्पर्धा घेतली जाणार असून याद्वारे गुणवान कौशल्यधारक पात्र स्पर्धक निवडले जाणार आहेत. सदर स्पर्धा दर दोन वर्षांनी होते आणि ही जगातील सर्वांत मोठी व्यवसायिक शिक्षण आणि कौशल्य उत्कृष्टता स्पर्धा असून जगभरातील २१ वर्षाखालील तरुणांकरिता त्यांच्यातील कौशल्य सादर करण्याची ही स्पर्धा ऑलपिंक खेळासारखीच आहे. या स्पर्धेमध्ये भारतातील प्रतिभासंपन्न व कुशल उमेदवारांचे नामांकन करण्याच्या दृष्टीने बीड जिल्हयातील युवक-युवतींनी विविध क्षेत्रामध्ये होणा-या स्पर्धेमध्ये सहभागी होण्यासाठी नोंदणी करावी असे आवाहन कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभागाचे सहायक आयुक्त सुशिल उचले यांनी केले आहे.

यापुर्वी ४६ जागतिक कौशल्य स्पर्धेमध्ये ६२ सेक्टर मधुन ५० देशातील १०००० उमेदवार समाविष्ट असून सदर स्पर्धा १५ देशात १२ आठवडयासाठी आयोजित करण्यात आली होती. यापुढील जागतिक कौशल्य स्पर्धा २०२४ मध्ये फ्रांन्स (ल्योन) येथे आयोजित होणार आहे. फ्रान्स (ल्योन) येथे आयोजित जागतिक कौशल्य स्पर्धा २०२४ साठी जिल्हा, विभाग, राज्य आणि देश पातळीवरून प्रतिभासंपन्न, कुशल उमेदवारांचे नामांकन करण्याच्या दृष्टीने आयोजित स्पर्धेकरीता जिल्हयातील सर्व शासकिय व खाजगी औद्यौगिक प्रशिक्षण संस्था, तंत्रनिकेतन महाविद्यालये, एमएसएमई टूल रूम्स, सिपेट, आयआयटी, अभियांत्रिकी महाविद्यालये, आयएचएम/हॉस्पिटेलिटी इंस्टिट्यूट, कॉर्पोरेट टेक्निकल इंस्टीटयूट, स्किल ट्रेनिंग इंस्टीट्यूट, कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेची कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालये, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठ, एमएसबीव्हीटी, खाजगी कौशल्य विद्यापीठ, इंस्टीट्यूट ऑफ ज्वेलरी मेकिंग, इतर सर्व प्रशिक्षण संस्था, तसेच, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटीकडे अधिनस्त सर्व व्यवसायिक कौशल्य प्रशिक्षण संस्था यांचेकडील विहीत वयोमर्यादेतील इच्छूक प्रतिभासंपन्न व कुशल उमेदवारांचे नामांकन या स्पर्धेसाठी करता येईल.सदर स्पर्धेमध्ये सहभागी होण्यासाठी नोंदणी करण्याची अंतिम दिनांक २० डिसेंबर होती. परंतु सदरील स्पर्धेमध्ये सहभागी होण्यासाठी नॅशनल स्किल डेव्हलपमेंट काऊंसिल यांच्यामार्फत दिनांक ०७ जानेवारी २०२४ पर्यंत मुदतवाढ देण्यात आलेली आहे.

पक्षांतर विरोधी कायद्यासाठी महाराष्ट्राचा निर्णय दिशादर्शक ठरेल– राहुल नार्वेकर

नागपूर–पक्षांतर विरोधी कायद्यासाठी दिशादर्शक ठरणारा निर्णय देण्याचा प्रयत्न असल्याचे विधान विधानसभा अध्यक्ष राहुल नार्वेकर यांनी आमदार अपात्रता प्रकरणी केले आहे. शिवसेना आमदार अपात्रता प्रकरणी अधिवेशनाच्या शेवटच्या दिवशी अंतिम सुनावणी पार पडली. या सुनावणीनंतर विधानसभा अध्यक्ष राहुल नार्वेकर यांनी माध्यमांशी संवाद साधताना सुनावणी आणि निकालाबाबत भाष्य केले.पुढे याबाबत बोलताना नार्वेकर म्हणाले की, ''अंतिम निर्णय देण्यासाठी सुनावणी समाप्त केली आहे. आतापर्यंत जे पुरावे आणि कागदपत्र सादर केले गेले, युक्तिवाद केला गेला, त्या सर्वांचा तपास करून सर्वोच्च न्यायालयाने आम्हाला दिलेल्या मुदतीच्या आत निर्णय देऊ, अशी भूमिका विधानसभेचे अध्यक्ष राहुल नार्वेकर यांनी व्यक्त केली.पक्षांतर बंदीचा जो कायदा आहे यात अनेक वेळा संशोधन करून सुधारणा झालेले आहेत. प्रत्येक वेळी सुधारणा झाल्यानंतर हा कायदा अधिक बळकट आणि

अधिक सक्षम झाला आहे. सर्वोच्च न्यायालय असो किंवा उच्च न्यायालय या कायद्यातील अनेक तरतुदींचे वाचन हे वेगवेगळ्या पद्धतीने केले गेले. या प्रकरणातील याचिकांचे वेगवेगळ्या राज्यात आणि विधीमंडळात घेतलेल्या निर्णयामुळे त्यातून नवीन कायदा ही निर्माण झाला'', अशी माहिती राहुल नार्वेकर यांनी दिली.पुढे याबाबत बोलतांना ते म्हणाले की, ''आज महाराष्ट्रात जी परिस्थिती आहे, ती अत्यंत वेगळी परिस्थिती असून इतर राज्यात कधीही अशी परिस्थिती निर्माण झाली नव्हती. आमदार अपात्र प्रकरणानिमित्त सर्व कायदेशीर तरतुदींचा व्यवस्थित अभ्यास करून आणि सर्व परिस्थितींचा विचार करून एक योग्य निर्णय देण्याचा प्रयत्न आहे. जेणेकरून हा निर्णय पक्षांतर विरोधी कायद्यासाठी दिशादर्शक ठरेल''.शिवसेनेच्या शिंदे गटातील आमदारांबाबतच्या अपात्रतेच्या याचिकांवर निर्णय घेण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाने विधानसभाध्यक्ष राहुल नार्वेकर यांना नुकतीच १० जानेवारी पर्यंतची मुदतवाढ दिली. त्यामुळे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांच्यासह समर्थक आमदारांबाबतचा निर्णय नार्वेकरांना १० जानेवारीपर्यंत जाहीर करावा लागणार आहे. त्यामुळे या निर्णयाकडे संपूर्ण राज्याचे लक्ष लागले आहे.

सह्याद्री चा राखणदार दैनिक वृत्तपत्र मालक ,प्रकाशक मारोती नारायण घुमे यांचे करिता संपादक आशिष मारोती घुमे यांनी मुद्रक सुरज भक्तराज घुमे सहयाद्री मल्टी सर्व्हिसेस, कर्मवीर वॉर्ड वरोरा(४४२९०७) येथून मुद्रीत करून मातृछाया भवन कर्मवीर वॉर्ड, वरोरा (४४२९०७)येथून प्रकाशित केले आहे . यातील प्रकाशित मजकुराशी संपादक सहमत असेलच असे नाही .यातील मजकुरांवर आक्षेप झाल्यास त्याचे निवारण वरोरा न्यायालया अंतर्गत होईल.

Sahyadri Cha Rakhandar Daily Newspaper Owner Publisher Maroti Narayan Ghume Editor Ashish Maroti Ghume Printer Suraj Bhaktaraj Ghume Sahyadri Multi Services, Karmaveer Ward Warora.(442907) The editor does not necessarily agree with the content published herein. Objections to the content shall be redressed under the warora Courts. .